

Amasya Tarihi Kent Merkezinde Yer Alan Pirinççi Promenad Alanının Nehir ve Kentle Olan İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme

Gülcan CANİK¹

Özet

Amasya Anadolu'nun en önemli tarihi kentlerinden birisidir. Ayrıca il sınırları içerisinde bulunan Yeşilırmak Nehrinin varlığı sebebiyle de bir nehir kenti özelliği taşımaktadır. Bu çalışmanın amacı, Yeşilırmak Nehri kıyısının kullanım amaçları doğrultusunda değişimini inceleyerek geçmişten günümüze nehir kıyısı-kent ilişkisini araştırmaktır. Bu bağlamda Amasya Nehir kıyısı düzenlemelerinden biri olan Pirinççi Promenadı düzenlemesi, çalışma alanı olarak seçilmiştir. Alanda gözlem ve inceleme yönteminden yararlanılarak günümüzde nehir kıyısı kullanım amaçları belirlenmeye çalışılmıştır. Literatür taraması kapsamında, ilk çağlardan günümüze nehir kıyısının kullanım amaçları bakımından değişiminin ortaya konması amacıyla Amasya kentinde hâkimiyet kurmuş çeşitli uygarlıkların dönemlerine ait harita, resim ve tasvirler derlenmiş, günümüz kullanımının belirlenmesi için ise Amasya Belediyesi'nden elde edilmiş olan imar planlarından, alanda yapılan gözlem çalışmalarından, yerinde çekilen görüntü ve fotoğraflardan yararlanılmıştır. Bu makalede, gözlem ve inceleme, literatür taraması kullanılarak elde edilen verilerin sonuçları analiz edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre; Nehir kıyısının kullanım amaçlarının değişimi incelenerek, nehir kıyısı –kent ilişkisi ve nehir kıyısının kent için önemi açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Amasya, Gözlem, Nehir kıyısı, Yeşilırmak nehri

An Evaluation of the Relationship with City and River of Pirinççi Promenade in the Historical City Center of Amasya

Abstract

Amasya is one of the important historic cities of Anatolia. Also, on the grounds of having Yeşilırmak River in its city borders, the city has a river city characteristic. The objective of this study is to research the relationship between riverside and city observing the change of Yeşilırmak Riverside in respect to using purposes from the past until today. In this concept, Pirinççi Promenade which one of the landscapes designs of Yeşilırmak riverside has been selected as a study area. Using observation and analysis method, usage purposes of riverside has been determined at the present time. Within the scope of literature review, with the aim of explaining of change of the usage purposes of riverside from the first ages until today, maps, pictures and descriptions have been collected concerning various civilizations that established dominance in Amasya. Determining the present usage of riverside, development plans have been obtained from Amasya Municipality, observation studies; image and photos which were taken in study area have been utilized. In this article, data results which have been obtained by using observation and literature review have been analyzed. In the light of our research, observing change of the usage purposes of riverside, the relationship between riverside and city and importance of riverside for city have been explained.

Keywords: Amasya, Observation, Riverside, Yeşilırmak river

¹Tarla Bitkileri Merkez Araştırma Enstitüsü Yenimahalle, Ankara, Türkiye. Yazışma adresi: gcanik@tagem.gov.tr

Giriş

Doğal su kaynaklarının bulunduğu kentlerde ve yerleşimlerinde kıyı kavramının hakimiyeti gözardı edilemez. Kent ve kıyı arasında ortaya çıkan paylaşımlar bu iki yapı arasındaki ilişkiler bütünü oluşturur.

Kıyılar ve kıyı alanları tarihin her döneminde uygarlıkların başlangıç noktası olmuş, yerleşme ve kullanım amaçları açısından sosyal bir önem kazanmıştır. Sarı Nehir Çin’de, Ganj ve İndüs Hindistan’da, Seyhun ve Ceyhun Orta Asya’da, Ren, Sen ve Tiber nehirleri Avrupa’da, Amazon ve Missisipi Amerika’da, Fırat ve Dicle nehirleri de bölgemizi taçlandıran medeniyet beşiği nehirlerdendir (Kostof, 1991).

Amasya şehri de, Yeşilirmak’ın açtığı iki tarafı sarp ve yüksek kayalıklarla çevrili dar bir vadide kurulmuş olan bir nehir kenti özelliği taşımaktadır. Kent bu nedenle doğu-batı yönünde gelişme fırsatı bulmuştur. Bu dağlık konumu sebebiyle kent, ‘Kale-Şehir’ olarak tanımlanabilecek bir yerleşme tipinden gelişerek oluşmuş ve ‘Açık Şehir’ olarak adlandırılmıştır. İlk yerleşmeler ise Kırklar Dağı’nın eteklerinde kral mezarları diye bilinen yerde oluşmuştur (Tanyeli,1987).

Bugünkü mevcut bilgiler, Amasya’nın Kalkolitik Çağ (MÖ 5500-3000)’ dan itibaren bir yerleşim merkezi konumunda olduğunu ortaya koymaktadır (Şekil 1).

Şekil 1. İlkçağlarda Amasya ile ilgili bir gravür (Tuzcu, 2007)

Amasya kenti özellikle MÖ 3. yüzyılda Pontoshakimiyeti altına girmesiyle başlayan ve bugünlere kadar devam eden uzun bir değişim süreci yaşamıştır.

Çok sayıda devlet tarafından yönetilmiş olan Amasya kenti ve nehir kıyısı yüzyıllar boyunca farklı kullanımlara hizmet etmiştir.

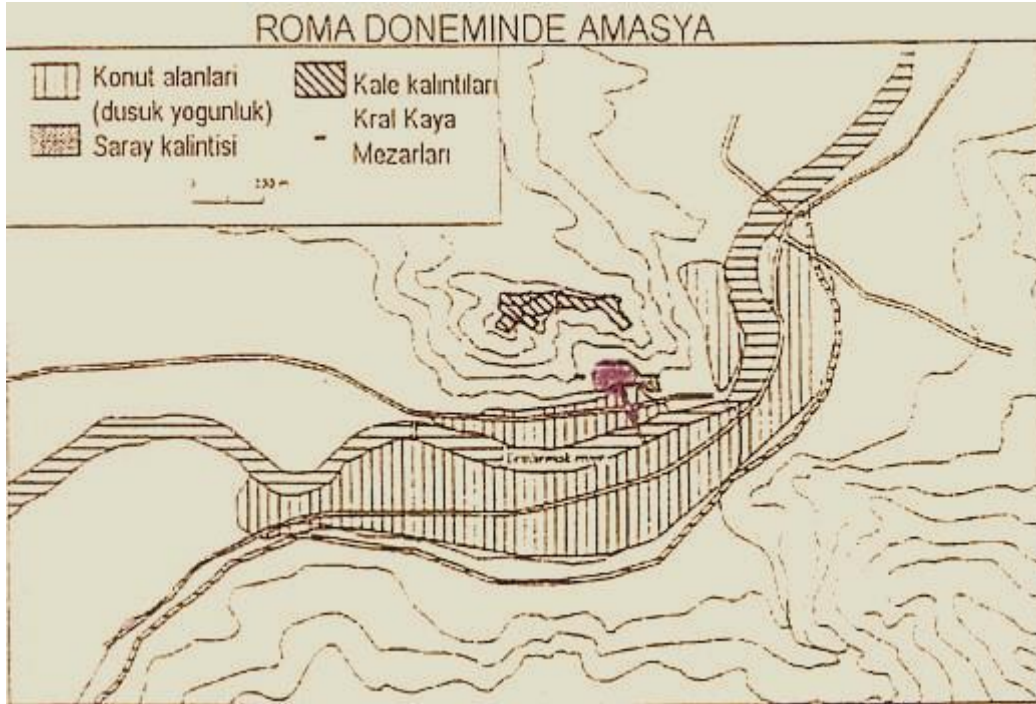
1900’lü yılların başlarından itibaren kentleşmenin tüm dünyada hızla artışı, sanayinin de kıyı alanlarını işgal etmesi sonucunda eğlenme, dinlenme vb. için ihtiyaç duyulan rekreasyonmekanlarının ihtiyaca cevap vermemesi ile birlikte, sanayinin kıyıdan geri çekilmesi ve o bölgelerin yeniden düzenlenmesi için projeler üretilmeye başlanmıştır (Berberoğlu,2004).

Amasya kenti de 1950’li yıllardan sonra hızlı bir kentleşme sürecine girmiştir. Yüzyıllar boyunca farklı amaçlara hizmet etmiş olan Yeşilirmak Nehri kıyısı, 2000’li yıllardan sonra rekreatif amaçlı kullanım için de projeler üretilen bir alan olmuştur.

Amasya Kent Merkezi Yeşilirmak Nehri Kıyısı Değişim Süreci

Amasya nehir kıyısının, sosyal ve kültürel değişimlere bağlı olarak, geçmişten günümüze kadar kullanım amacı ve biçimlerinde çeşitli farklılıklar meydana gelmiştir.

Kronolojik olarak bu değişimleri incelediğimizde ilk sırada ünlü Coğrafyacı Strabon'un yaşadığı dönemdeki Amasya ile ilgili betimlemeleri dikkat çekmektedir. M.Ö 64 yılında Amasya'da doğmuş ve yetişmiş olan ünlü Coğrafyacı Strabon yazmış olduğu Geographika yani Antik Anadolu Coğrafyasını anlatan eserinde Amasya'nın kıyı kesiminde anıt mezarların ve sarayların bulunduğu ayrıca kentin yüksek duvarlarla çevrili olduğuna dikkat çekmektedir (Strabon, 2000). Bu betimlemelerinden yola çıkıldığında kıyı kesiminin savunma ve yerleşim amaçlı olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır (Şekil 2).

Şekil 2. Roma Dönemi'nde Amasya (Altınöz,2003)

Romalı (Latin) tabiat bilgini ve yazarı PliniusCaius'un, (MÖ.23-M.Ö.79) tasvirine göre o dönemde nehrin kenarındaki bataklıklarda yaşayan kunduzların avlanmasıyla tıpta kullanılan Kastoreum denilen anestezik/uyuşturucu bir ilaç elde edildiği öğrenilmektedir. Ayrıca nehir kıyısında suyla çalışan birçok un değirmeninin varlığı, doğal olarak yetişen yabancı asmalar bol ve lezzetli üzümlerin bulunması ve bu üzümlerden şaraplar elde edilmekte olduğu da bu tasvirlerden anlaşılmaktadır (Tuzcu,2007). Bu bağlamda nehir kıyısında tarımsal ve ekonomik faaliyetlerin yapıldığı ortaya çıkmaktadır.

Amasya kenti, Roma İmparatorluğu zamanında da zenginliğini ve önemini korumuş; fakat gerek yüzyılın yaşam koşulları, gerekse topoğrafik özellikler nedeniyle eski yerleşim sınırları içinde kalmıştır (Kuban,1995).

Amasya'nın Bizans hâkimiyeti altındayken de ufak değişimlerle eski yerleşim sınırları içinde kaldığı, ırmağın güney kısmında yer alan mahallenin yine ana yerleşim alanını oluşturmuş olduğu anlaşılmaktadır (Kuzucular,1994).

Zaman içinde, Amasya'da Türk hakimiyetinin sağlamlaşması ve güvenliğinin sağlanmasından sonra kent yavaş yavaş sur dışına çıkmaya başlamıştır. Bu dönemde de dini merkezli olarak gelişen yapılar ve yerleşmeler söz konusudur.

Danışmendliler Dönemi'nde, Amasya Yeşilirmak Nehri kıyısında bir çevre düzenlemesi çalışması yapılmıştır. Yeşilirmak Nehrinin güney kıyısında 'Altıbahçeler' adı verilen bu çalışma, nehir kenarı peyzaj düzenlemesi olarak kent tarihinde bir ilktir.

Selçuklular Dönemi'nde kentleşme devam etmiş ve özellikle nehrin güney kıyısındaki mahalleler arası boşluklar yeni yerleşmelerin oluşması sonucu kapanmaya başlamıştır (Şekil 3).

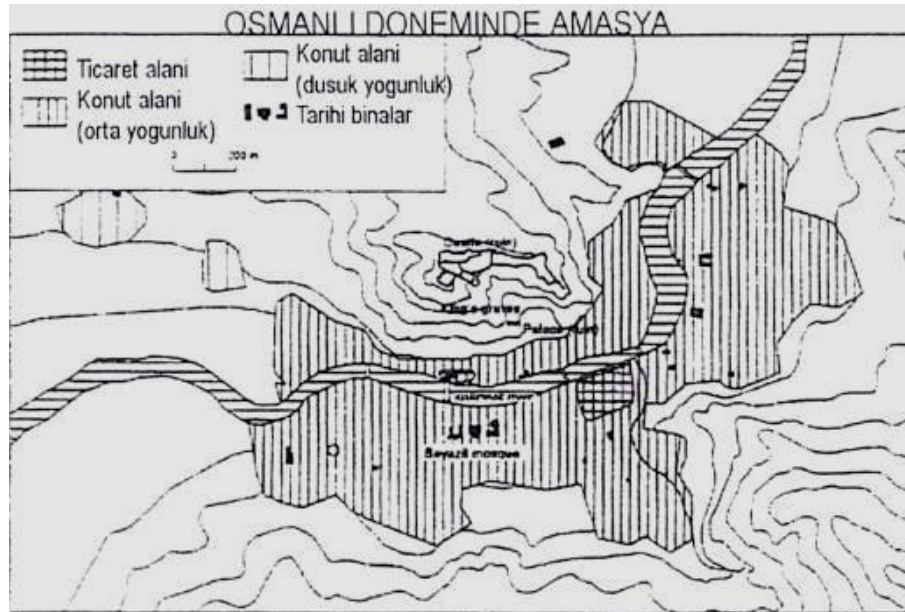

Şekil 3. Selçuklu Dönemi'nde Amasya (Altınöz, 2003)

Ayrıca kentin her döneminde şehre gelen ziyaretçilerin ve seyyahların dikkatini çeken su değirmenlerinin varlığı, nehir kıyısındaki yeşil alanların fazla olmasının bir sebebidir.

Osmanlı Dönemi'nde Amasya'nın şehzade sancağı sayılmasıyla kentin siyasi yönü de ön plana çıkmıştır (Şekil 4).

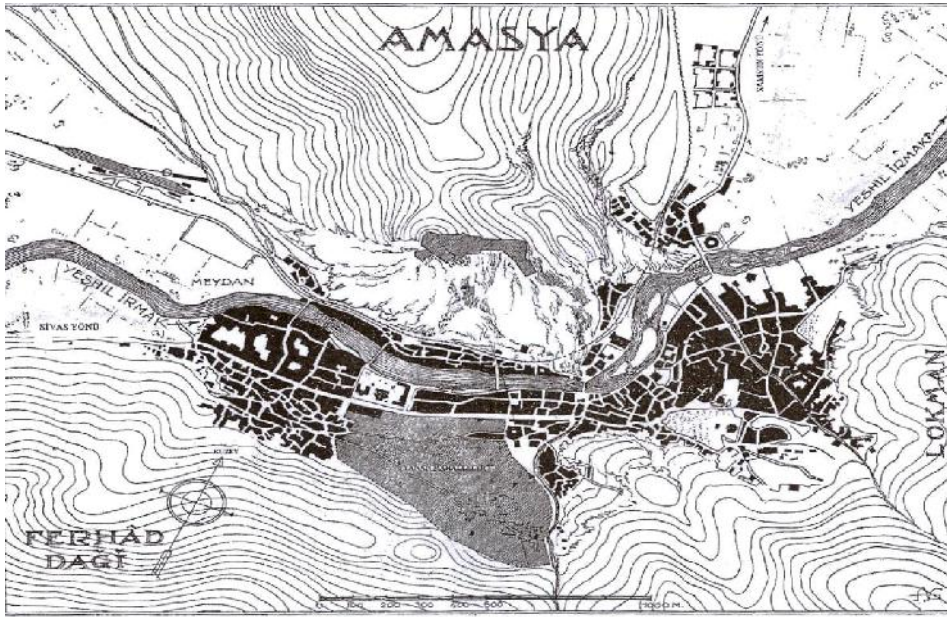
15.yy Amasya'nın en görkemli çağıdır. Dönemin güçlü paşaları, kendi adlarına yapılan görkemli, anıtsal nitelikteki yapıları kentin çeşitli noktalarına oturtmuşlardır (Seçkin,2005).

Şekil 4. Osmanlı Dönemi'nde Amasya (Altınöz, 2003)

Tanzimat Dönemi sonrası Amasyası'nda ise kentin hem genel formunda hem de iç dokusunda önemli gelişmeler yaşanmıştır.17.yy'ın başından itibaren çok sayıda deprem ve yangın kentin fizyonomisini önemli ölçüde değiştirmiştir (Kuzucular,1994).

Şehir plancısı A.Gabriel tarafından Amasya'nın Cumhuriyetin ilk yıllarındaki fiziki dokusu, kent kimliği, topoğrafyası hakkında çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Bu araştırmalar sonucunda; o dönemde Yeşilırmak Nehir kıyısında verimli bahçe ve bağları sulamak için Amasya'ya özgü tarzda yapılmış su dolaplarının sıralanmış olması, kentte sulama amaçlı kullanımın ve tarımsal faaliyetlerin sürdüğünü göstermektedir. Yeşilırmak'ın sol kısmında daracık bir alandaki evlerin varlığı, kalenin eski yıkıntıları, sarp kayalıkların yüzlerine oyulmuş bölmeli Pontus krallarının anıt mezarlarının bulunması ise yerleşim amaçlı kullanımı işaret etmektedir. O dönemde de tarihi yapıların varlığı sebebiyle, nehir kıyısı hem kültürel hem de tarihi bir öneme sahiptir (Şekil 5).

Şekil 5. Amasya Şehir Planı / A.Gabriel,1928 (Tuzcu, 2007)

1928 yılında ilk hali hazır haritası hazırlanan kent için 1966, 1971, 1981 ve 1987 tarihlerinde de imar planı çalışmaları gerçekleştirilmiştir. İmar planlarında 5-6 kata izin verilmesi ırmağa paralel yüksek yapıların oluşmasına neden olmuştur. Bu da tarihi kent peyzajına büyük ölçüde zarar vermiştir (Tuzcu, 2007).

1970 yılından sonra ise başlatılan koruma çalışmaları sonucunda, toplumun bir araya gelmesini sağlayan meydanlar gibi kentsel açık mekânlar oluşturulmaya başlanmıştır.

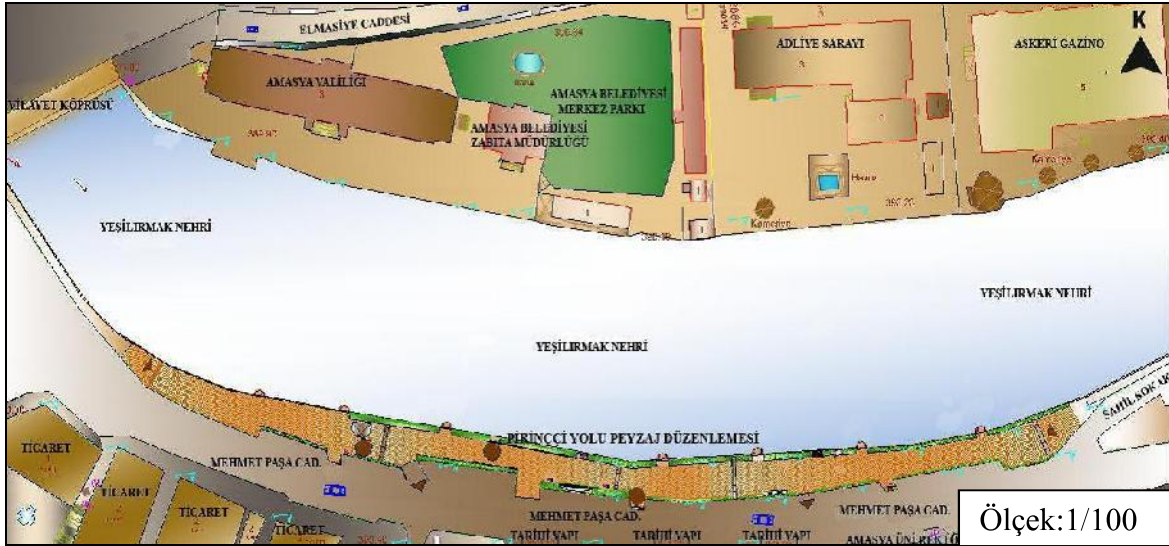
Bu gelişmelere örnek olabilecek en çarpıcı düzenlemeler ise, Yalıboyu evleri ve arkasındaki zengin tarihi mirasın fon oluşturduğu Yeşilırmak'ın güney yakasında bulunanMağdenüs Köprüsü ile Taş Köprü arasında kalan alan doldurularak gerçekleştirilen Yalıboyu Sahil Promenad düzenlemesi ve onun devamı niteliğini taşıyan Pirinççi Promenadı düzenlemesidir.

Bu çalışmanın amacı, Yeşilırmak Nehri kıyısının kullanım amaçları doğrultusunda değişimini inceleyerek geçmişten günümüze nehir kıyısı-kent ilişkisini araştırmaktır. Bu amaçla, Amasya Nehir kıyısı düzenlemelerinden biri olan Pirinççi Promenadı düzenlemesi çalışma alanı olarak seçilmiştir. Alanda gözlem ve inceleme yönteminden yararlanılarak günümüzde nehir kıyısı kullanım amaçları belirlenmeye çalışılmıştır. Literatür taraması kapsamında, ilk çağlardan günümüze nehir kıyısının kullanım amaçları bakımından değişiminin ortaya konması amacıyla, Amasya kentinde hakimiyet kurmuş çeşitli uygarlıkların dönemlerine ait harita, resim ve tasvirler derlenmiş, günümüz kullanımının

belirlenmesi için ise Amasya Belediyesi'nden elde edilmiş olan imar planlarından, alanda yapılan gözlem çalışmalarından, yerinde çekilen görüntü ve fotoğraflardan yararlanılmıştır. Bu makalede, gözlem-inceleme ve literatür taraması yöntemleri kullanılarak elde edilen verilerin sonuçları analiz edilmiştir.

Materyal ve Yöntem

Bu araştırma, Amasya ili kent merkezi Yeşilirmak Nehri kıyısında yürütülmüştür. Çalışmanın ana materyalini Yeşilirmak Nehri kıyı alanında peyzaj düzenlemesi yapılmış olan Pirinççi Promenad alanı oluşturmaktadır (Şekil 6).

Şekil 6. Pirinççi Promenadı düzenlemesinin kent içindeki konumu (Anonim, 2010a)

Çalışmada materyal olarak;

- ✓ Amasya Belediyesi İmar Müdürlüğü'nden elde edilen 1/000 ve 1/5000 ölçekli nazım imar planları,
- ✓ Araştırma alanı olarak seçilen Pirinççi Promenad alanının tarihi ve mekânsal değişimini gösteren kroki, harita, plan, fotoğraf ve raporlar ile araştırma alanında çekilen fotoğraf, yapılan görsel inceleme ve edinilen izlenimler,
- ✓ Araştırma alanına ilişkin daha önce yapılmış tez, araştırma ve kitaplar ile konuyla ilgili internet taramaları sonucunda elde edilen veriler,
- ✓ Nehir kıyısı ve kent ilişkisini görsel olarak sunabilmek için alanın çeşitli yerlerinden alınan kesitlerin hazırlanmasında AutoCAD ve Photoshop gibi görselleştirme ve çizim amaçlı paket programlar kullanılmıştır.

Bu çalışmada alanın günümüzdeki kullanım amacını ortaya koymak amacıyla gözlem ve inceleme yöntemi kullanılmıştır. Çalışma alanının konumunun belirlenmesi amacıyla Amasya Belediyesi İmar Müdürlüğü'nden elde edilen 1/1000 ölçekli nazım imar planlarından yararlanılmış ve araştırma alanı bu paftalar üzerinde sınırlarıyla belirtilmiştir.

Ayrıca konuya ilişkin taranan literatürler, arazi sürveyleri, yerinde çekilen görüntü ve fotoğraflar da yardımcı materyal olarak kullanılmıştır.

Yeşilirmak Nehri ve kent arasındaki ilişkinin irdelenebilmesi amacıyla alanda yapılan gözlem ve incelemeler sonucunda, kıyı alanının topoğrafik değişim gözlenen kısımlarından 1/200 ölçeğinde kesitler alınmış ve görsel olarak kıyı-kent ilişkisi ortaya konmaya çalışılmıştır.

Bulgular ve Tartışma

Amasya Anadolu tarihinde önemli bir konuma sahip olan kentlerden birisidir. Roma ve Bizans dönemlerinde güçlü bir askeri karargah şehri olan Amasya daha sonra Türk döneminin siyasi ve kültürel merkezlerinden biri olmuştur.

Amasya en önemli gelişmeyi Selçuklular ve özellikle Osmanlılar Dönemi'nde yaşamıştır. Amasya Osmanlı Dönemi'nde bir kültür, bilim ve sanat merkezi olmuştur. Bu dönemde Amasya kentinde başlayan imar faaliyetleri sonucu inşa edilen yapılar günümüze kadar gelebilmiştir.

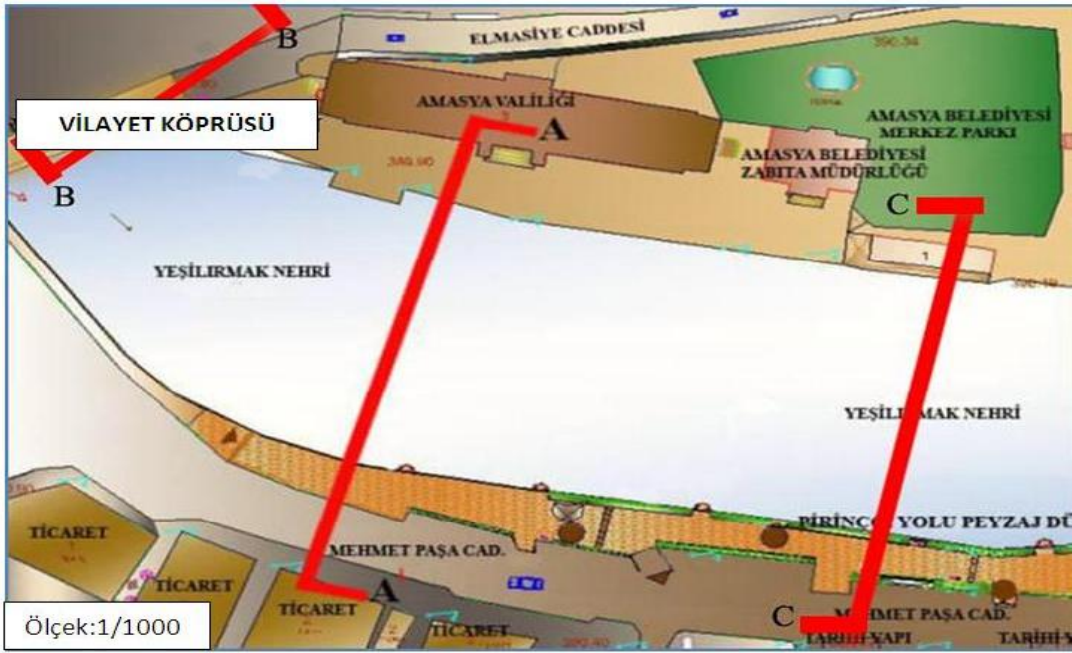
Siyasi, idari ve askeri yönden önemini uzun yıllar koruyan Amasya kenti, sahip olduğu bu değeri kendisiyle bütünleşmiş olan Yeşilırmak Nehri'ne borçludur. Yeşilırmak Nehri aynı zamanda kentte yerleşimi de belirlemektedir.

Yeşilırmak Nehri'ne bağlı olarak Amasya kenti nehir kıyısını geçmişten günümüze incelemek için kullanılan yöntemlerden literatür taraması kapsamında, Amasya Belediyesin' den temin edilen 1985 ve 2009 yılına ait imar planlarından, şehir plancısı ve sanat tarihçisi olan A. Gabriel 'in 1928 yılında çizmiş olduğu Amasya şehir planından, çeşitli tarihi belgelerden ve farklı dönemlerde Amasya'da bulunmuş ve yaşamış kişilerin tasvirlerinden yararlanılarak çalışma alanının değişimi ve gelişimi açıklanmaya çalışılmış ve kentsel dokudaki tarihi gelişim irdelenmiştir.

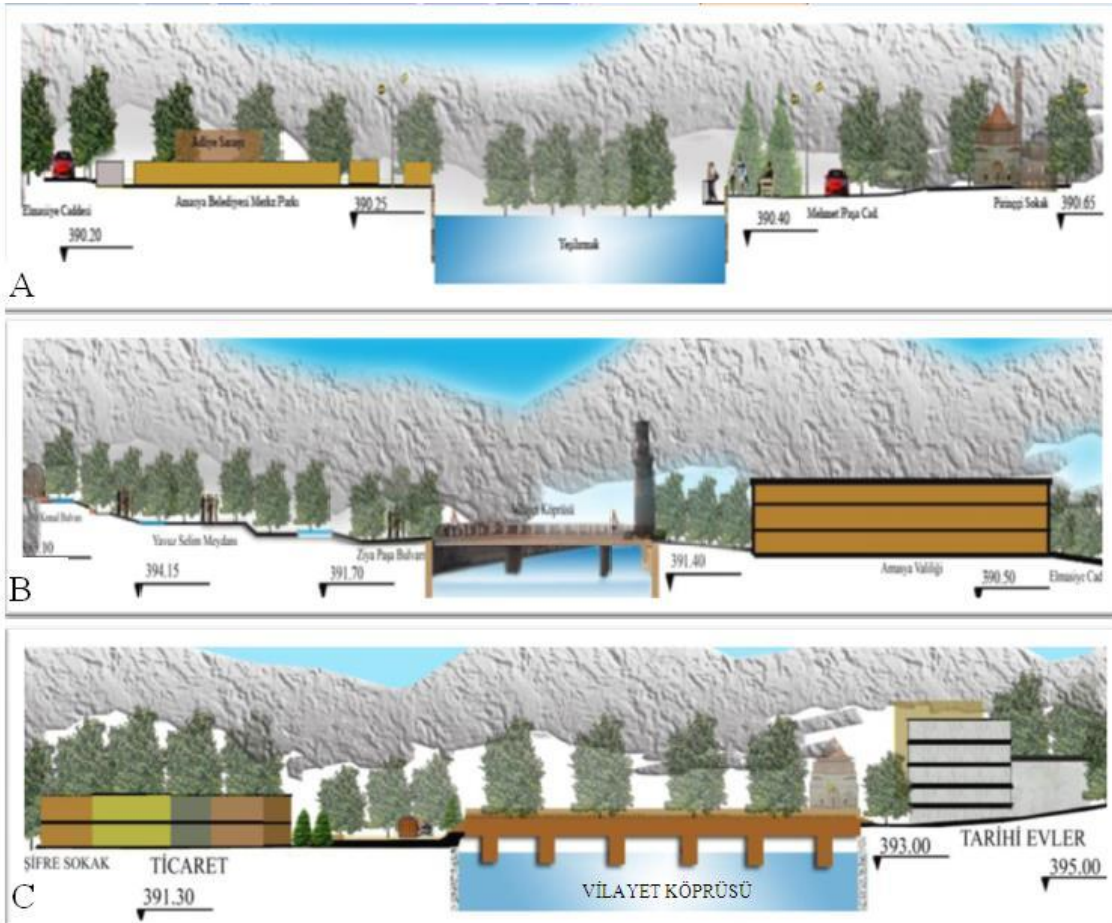
Çalışma alanının günümüze ait durumunu gösteren bilgilere ise Amasya Belediyesi'nden temin edilmiş halihazır haritalardan, yerinde çekilen fotoğraf ve görüntülerden yararlanılarak ulaşılmış ve çalışma alanında yapılan gözlem ve incelemeler sonucunda konum hakkında ayrıntılı olarak bilgi sahibi olunmuştur.

Günümüzde Pirinççi Promenadı, ırmak kenarında devam eden bir promenad alanı niteliğindedir ve kent halkı tarafından yoğun olarak kullanılan alanlardan birisidir. Alan Hükümet Köprüsü ile, Sahil Sokağı'nın giriş kısmında konumlanmıştır. Kuzeyinde Amasya Valiliği, Belediye ve Adliye binaları gibi tarihi öneme sahip yapılar bulunmaktadır. Ayrıca çalışma alanının kuzeyinde yer alan Amasya Belediyesi Merkez Parkı ile komşu olması nedeniyle burada yer alan yeşil dokunun varlığı kullanıcılara hizmet etmektedir. Pirinççi Promenadı düzenlemesinin güneyinde çift yönlü araç trafiğine açık olan Ziya Paşa Bulvarı bulunmaktadır. Ayrıca yine alanın güneyinde bulunan Bimarhane Konservatuarı ve Mehmet Paşa Cami gibi tarihi yapılar alana görsel ve tarihi açıdan zenginlik kazandırmaktadır. Alanın güneybatısında ise ticari amaçlı kullanılan yapılar yoğunluk kazanmaktadır.

Çalışma alanının kentle olan ilişkisini ortaya koymak ve daha iyi anlaşılması amacıyla alanda topoğrafik değişimin gözlendiği kısımlardan 1/200 ölçeğindeki kesitler alınmıştır (Şekil 7). Bu kesitler Şekil 8 a,b,c 'dedir. Pirinççi Promenad alanının güneyinde yer alan Elmasiye Caddesi ile başlayan kent dokusu, kullanıcılara görsel olarak yeşili sunması bakımından hizmet eden Amasya Belediyesi Merkez Parkı ile devam etmektedir. Yeşilırmak Nehri, Pirinççi Promenad alanında kullanıcıların görsel açıdan ırmakla yakın olmasını sağlayan ve nehre doğru çıkma yapan teraslar ve oturma elemanlarıyla, Mehmet Paşa Caddesi, tarihi önemi olan Mehmet Paşa Camisi ve Pirinççi Sokak başlangıcıyla sonlanmaktadır. Kısacası alanda; kent dokusu- Yeşilırmak Nehri-rekreasyonel kullanım-kent dokusu şeklinde bir ilişki gözlenmektedir.

Şekil 7. Pirinççi Promenad Alanından kesit alınan kısımlar (Anonim, 2010a)

Şekil 8 a, b, c. Pirinççi Promenad Alanının nehir ve kente olan ilişkisini gösteren (A-A'), (B-B') ve (C-C') kesiti (Orijinal 2014)

Pirinççi Yolu alanına ait tarihi bilgilere, A.Gabriel tarafından çizilmiş olan 1928 yılı Amasya şehir planından ulaşılmaktadır (Şekil 9).

Planda da görüldüğü gibi alan çevresinde yer alan tarihi yapıların varlığı dikkat çekmektedir. Günümüzdeki kullanımından farklı olarak ise alan sınırları içinde Tuğrakiye Medresesi yer almaktadır.

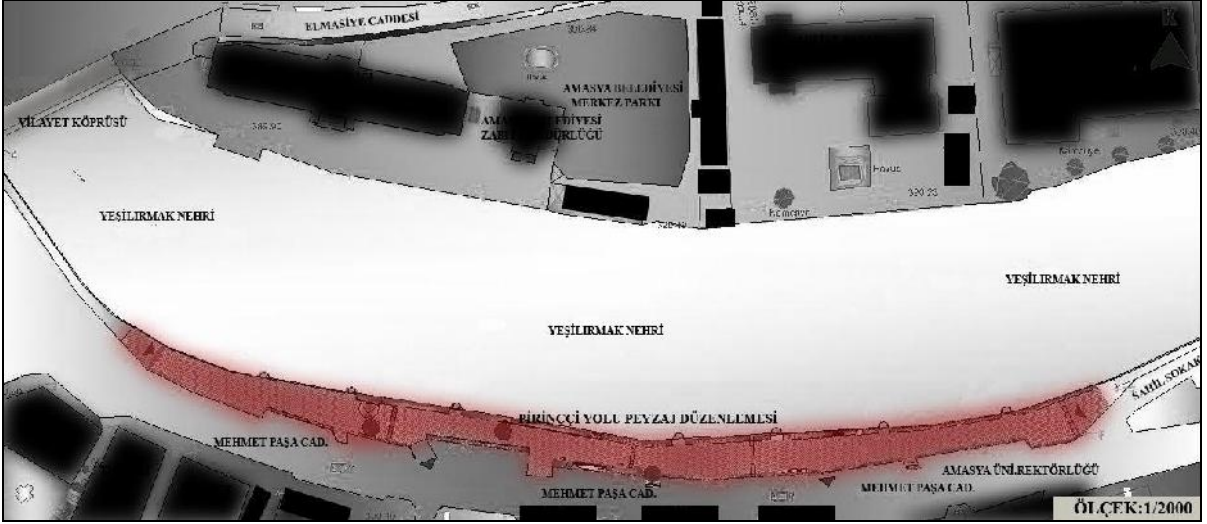
Şekil 9. Amasya Şehir Planı, A.Gabriel (1928) Pirinççi Yolu Alanı (Tuzcu, 2007)

Çalışmada, 1985 yılı Amasya İmar Planı'na ait bilgilerden yararlanılarak alan sınırları içinde meydana gelen değişiklikler saptanmaya çalışılmıştır (Şekil 10).

Şekil 10. Amasya İmar Planı, 1981 (Tuzcu, 2007)

Çalışma alanının kuzeyinde yer alan tarihi Valilik ve Belediye binalarının mevcut durumunu koruduğu görülmektedir. Ayrıca 1928 yılına ait haritada mevcut olmayan Adliye Sarayı ve Askeri Gazino gibi yapıların inşa edilmiş olduğu da plandan anlaşılmaktadır. 1928 yılında mevcut olan meyve bahçelerinin de planda yer almaması, Yeşilirmak Nehir kıyısında yapılmakta olan tarımsal faaliyetlerin var olmadığını göstermektedir. Amasya Belediyesinden elde edilen 2009 yılı imar planından ise alanın bugünkü durumuna ulaşılmaktadır (Şekil 11).

Şekil 11. Amasya Belediyesi İmar Planı, 2009 (Anonim, 2010a)

2009 yılı İmar Planı'na göre; Çalışma alanının kuzeyinde yer alan tarihi Valilik binasının varlığını korumakta olduğu gözlenmektedir (Şekil 12).

Şekil 12. Tarihi Valilik Binası, Amasya

Yine çalışma alanının kuzeyinde bulunan ve tarihi bir öneme sahip olan Tarihi Hükümet Konağı da mevcut durumunu korumaktadır (Şekil 13).

Şekil 13. Tarihi Hükümet Konağı, Amasya

Alanın kuzeydoğu kısmında yer alan Adliye Sarayı ve Askeri Gazino gibi yapılar da varlığını korumaktadır.

Çalışma alanında peyzaj düzenlemesi yapılmış olup, alanın uygun görülen kısımlarından çıkma yapılarak, görsel açıdan hem nehirden hem de nehrin çevresindeki yapılardan, kullanıcıların yararlanma kapasiteleri arttırılmıştır (Şekil 14).

Şekil 14. Nehir üzerine çıkma yapan setler ve bu alanlarda yer alan banklar, Pirinççi Promenad Alanı, Amasya

1985 yılındaki imar planına göre alanın güneydoğusunda yer alan Kılıç Arslan İlköğretim Okulu binasının, Amasya Üniversitesi Rektörlük binası olarak kullanımının değiştirildiği gözlenmiştir.

Alanda yapılan gözlem ve incelemeler sonucunda, nehir üzerine çıkma yapan setler ve bu alanlarda yer alan banklar, kullanıcıların görsel olarak suyla yakın olmasını sağlamaktadır. Yürüyüş yolunun çok altında akan nehir ise sadece görsel ve işitsel olarak kullanıcılara hizmet etmektedir.

Çalışma alanının güneyinde araç trafiğinin yoğun olduğu Mehmet Paşa Caddesi bulunmaktadır. Kuzeybatı kısmında yer alan tarihi Vilayet Köprüsü ve Saat Kulesi, mimarisiyle alana kattığı görsel zenginliğin yanı sıra, tarihi açıdan da alana değer kazandırmaktadır (Şekil 15).

Şekil 15. Tarihi Vilayet Köprüsü ve Saat Kulesi (Anonim 2010b)

Amasya Valilik binasının arkasında uzanan Elmasiye Caddesi de sağladığı araç trafiği geçişi ile Vilayet Köprüsü' den alana ulaşımı sağlamaktadır.

Araştırma sonuçları göz önünde bulundurulduğunda, çalışma alanı olarak seçilen Pirinççi yolu düzenlemesinin, kaldırımın uygun görülen kısımlarının genişletilmesi ve oturma alanlarıyla yeşil dokunun beraber kullanımı sonucu tasarlanmış olduğu saptanmıştır. Toplanma mekânından çok bir geçiş mekânı özelliği gösteren Pirinççi yolu düzenlemesi, hafta içi öğlen ve sabah saatlerinde öğrencilerin yoğun olarak kullandığı bir bölgedir. Kullanıcıların önemli bir kısmı daha çok nehre çıkma yapan setlerdeki oturma alanlarını tercih etmekte ve alanı sohbet, manzara seyretme ve dinlenme amaçlı olarak kullanmaktadırlar. Alanın karşısında yer alan Mehmet Paşa Cami'nin varlığı sebebiyle cuma günü, öğlen saatlerinde erkek kullanıcıların alanı yoğun bir şekilde kullandığı gözlenmiştir. Alan bir geçiş mekânı niteliğinde olduğu için günün her saati kullanılmakta olup özellikle hafta sonu kullanımı yoğundur. Hafta sonu çocuklarıyla birlikte gelen aileler alanı gezinti ve yürüyüş amaçlı olarak yoğun bir şekilde kullanmaktadır. Ayrıca hafta sonu kullanıcıların büyük bir kısmı alanda yer alan ve ırmak kıyısına çıkma yapan setler üzerindeki oturma alanlarını toplanma ve sohbet amaçlı kullanmaktadırlar.

Gözlem ve inceleme yöntemi kapsamında Pirinççi Promenad Alanında, kent halkının nehirle olan ilişkisi belirlenmeye çalışılmış ve bu düzenlemede nehir kıyısı-kullanıcı ilişkisinin görsel olarak sınırlı kaldığı tespit edilmiştir. Bu durum su ile ilişkinin kopuk olmasına ve nehrin kent yaşamına yeterince hizmet edememesine neden olmaktadır. Yapılan düzenlemede nehir kenti sadece görsel açıdan tanımlamaktadır. Bu duruma ise Yeşilirmak Nehri'nin düşük debisi ve düzensiz akışı sebep olmaktadır (Oktaylar, 2004). Bunun sonucunda uygulanamayan çeşitli su aktiviteleri nedeniyle kullanıcıların nehirle olan ilişkisi kısıtlanmakta ve nehirden istenilen düzeyde yararlanılamamaktadır.

Pirinççi Promenad Alanı düzenlemesi kent halkı tarafından yoğun olarak kullanılan alanlardan birisidir. Mevcut kaldırımın genişletilmesi sonucu oluşturulmuş olmasından dolayı tam bir toplanma mekânı özelliği göstermese de geçiş mekânı olarak yoğun bir şekilde kullanıldığı yapılan gözlemler sonucunda ortaya çıkmıştır.

Sonuç

Amasya Anadolu tarihinde önemli bir konuma sahip olan kentlerden biridir. Roma ve Bizans dönemlerinde güçlü bir askeri karargâh şehri olan Amasya daha sonra Türk döneminin siyasi ve kültürel merkezlerinden biri olmuştur. Çalışma alanının da çevresinde yer alan bu yapılar zengin mimarileriyle bu alanı kullanan kullanıcılara görsel açıdan fayda sağlamaktadır. Amasya kenti, sahip olduğu bu değeri kendisiyle bütünleşmiş olan Yeşilirmak Nehrine borçludur.

Bu çalışmanın amacı, Yeşilirmak nehri kıyısının kullanım amaçları doğrultusunda değişimini inceleyerek geçmişten günümüze nehir kıyısı-kent ilişkisini araştırmaktır. Bu amaçla, Amasya Nehir kıyısı düzenlemelerinden biri olan Pirinççi Promenadı düzenlemesi çalışma alanı olarak seçilmiştir. Alanda gözlem ve inceleme yönteminden yararlanarak günümüzde nehir kıyısı kullanım amaçları belirlenmeye çalışılmıştır. Literatür taraması kapsamında, ilk çağlardan günümüze nehir kıyısının kullanım amaçları bakımından değişiminin ortaya konması amacıyla Amasya kentinde hâkimiyet kurmuş çeşitli uygarlıkların dönemlerine ait harita, resim ve tasvirler derlenmiş, günümüz kullanımının belirlenmesi için ise Amasya Belediyesi'nden elde edilmiş olan imar planlarından, alanda yapılan gözlem çalışmalarından, yerinde çekilen görüntü ve fotoğraflardan yararlanılmıştır. Elde edilen verilerin sonuçları analiz edilmiştir.

Gözlem ve inceleme yöntemi kapsamında çalışma alanı olarak seçilen Pirinççi yolu düzenlemesinin, kaldırımın uygun görülen kısımlarının genişletilmesi ve oturma alanlarıyla yeşil dokunun beraber kullanımı sonucu tasarlanmış bir düzenleme olduğu saptanmıştır. Alan bir geçiş mekânı niteliğinde olduğu için günün her saati kullanılmakta olup özellikle hafta sonu kullanımı yükündür.

Rekreatif faaliyetlerin sadece pasif yönde kaldığı nehir kıyısında, aktif rekreasyonu ve nehirde fiziki olarak da yararlanmayı sağlayacak fonksiyonlara da mümkün olduğu ölçüde yer verilmelidir. Bu amaçla, Yeşilirmak Nehri'nde uygulanamayan suyla ilişkili aktivitelerin, Amasya kentinin iklim koşulları da göz önünde bulundurularak yağış miktarının yüksek olduğu ilkbahar mevsiminde gerçekleştirilebileceği düşünülmektedir. Bu tarz aktiviteler ise Yeşilirmak Nehri'nin akış hızının ilkbahar mevsiminde fazla olması sebebiyle dalga hızına gereksinim duyulan spor dallarından rafting, vb. aktiviteler olabilir.

Literatür taraması kapsamında elde edilen 1985 yılı ve 2009 yılına ait olan İmar planları göz önünde bulundurulduğunda; 1985 yılında hazırlanan imar planına göre alanın güneyinde yer alan Kılıçarslan İlköğretim Okulu'nun, 2009 yılında kullanımının ve isminin değiştirilmiş olduğu, yapının Amasya Üniversitesi Rektörlük Binası olarak kullanılmaya başlandığı saptanmıştır. Alanın kuzeyinde yer alan tarihi Valilik ve Belediye binaları ve güneyinde yer alan Bimarhane binası ise tarihi yapı olduklarından herhangi bir değişikliğe uğramadan günümüze kadar ulaşmışlardır. Ayrıca geçmişten günümüze incelenen şehir planları ve Amasya'da yaşamış olan ya da kenti ziyaret etmiş kişilerin yapmış olduğu betimlemeler göz önünde bulundurulduğunda, Amasya kentinin sit alanı içerisinde yer alan tarihi öneme sahip yapılarını korumayı başarabildiği ve bu alanlara gereken önemin verildiği sonucu ortaya çıkmıştır.

Sonuç olarak, Amasya Yeşilirmak Nehri kıyısı, geçmişten günümüze insanların değişen ihtiyaçları doğrultusunda, sosyal ve kültürel değişimlere bağlı olarak şekillenmiştir. Yüzyıllardan beri tarımsal, yerleşim ve ticari amaçlı olarak kullanılan nehir kıyısı, son yapılan

düzenlemelerle günümüzde kent halkının dinlenme, toplanma, gezinti ve yürüyüş gibi çeşitli rekreatif amaçları doğrultusunda kullandığı bir kentsel mekân kimliği kazanmıştır.

Kaynaklar

- Anonim 2010a. 1981. Amasya İmar Planı, Amasya Belediyesi.
- Anonim 2010b. Tarihi Vilayet Köprüsü ve Saat Kulesi. [www.pusulagezi.blogspot.com /](http://www.pusulagezi.blogspot.com/)
- Altınöz, G. 2003. Mekânsal Dizin Yöntemiyle Kentsel Dokuda Biçimsel Analiz: Amasya örneği, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Berberoğlu, U 2004. Haliç Kıyılarındaki Yeni Düzenlemeler ve Kıyı Parklarının Kullanıcılar Tarafından Değerlendirilmesi, İ.T.Ü Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Kostof, S 1991. “The City Assembled”, “The Elements of Urban Form Through History-” Boston : Little, Brown and Co.
- Kuban, D 1995. Anadolu Kentlerinin Tarihsel Gelişimi ve Yapısı Üzerine Gözlemler, Türk ve İslam Sanatı Üzerine Denemeler. Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Kuzucular, K 1994. Amasya Kentinin Fiziksel Yapısının Tarihsel Gelişimi, Doktora Tezi. İ.T.Ü, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Oktaylar, H. C 2004. Bireysel Öğrenme Stratejilerine Uygun Kamu Personeli Seçme Sınavı’na Hazırlık Kılavuzu. Yargı Yayınevi, Ankara.
- Seçkin, Y. Ç 2005. Tarihi Kentlerdeki Açık Mekânların Değişen Kullanımlarının Değerlendirilmesi: Amasya Örneği, İ.T.Ü Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi. İstanbul.
- Strabon, 2000. Antik Anadolu Coğrafyası (1.yy), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, Cilt 12-14, İstanbul.
- Tanyeli, U 1987. Anadolu-Türk Kentinde Fiziksel Yapının Evrim Süreci (11.-15.yy), İ.T.Ü Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
- Tuzcu, A 2007. İlkçağlardan Cumhuriyete Seyahatnamelerde Amasya, Amasya Belediyesi Kültür Yayınları, Sayfa:97-98, Kayseri.